

УДК 378.046-021.68:796:336

ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Верітов Олександр, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, старший викладач кафедри фізичної культури та спорту, Запорізький національний університет.

ORCID: 0000-0002-3793-3010

E-mail: ffefb@gmail.com

Виокремлено найбільш ефективні форми і методи організації навчального процесу студентів бакалаврату спеціальності 017 Фізична культура і спорт з урахуванням необхідності формування підприємницької культури здобувачів вищої освіти. Серед форм організації навчання виокремлено: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійну роботу, практичну підготовку та контрольні заходи. Розроблено концепт-карту «Форми і методи формування підприємницької культури», яка може використовуватись для спрощення процесу розроблення навчальних робочих програм певних дисциплін.

Ключові слова: підприємницька культура, форми навчання, методи навчання, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи, інтерактивне навчання, квазіпрофесійні методи, дистанційне навчання.

FORMS AND METHODS OF ORGANIZATION OF STUDENT EDUCATION IN THE PROCESS OF FORMING ENTREPRENEURIAL CULTURE

Veritov Oleksandr, PhD in Physical Education and Sports, Senior Teacher of the Department of Physical Culture and Sports, Zaporizhzhia National University.

ORCID: 0000-0002-3793-3010

E-mail: ffefb@gmail.com

It has been proved that the use of certain forms and methods of organization in training of future bachelors in physical culture and sports will contribute to the formation of entrepreneurial culture of students. The following organizational forms of training have been distinguished: training sessions, individual tasks, independent work, practical training and testing. It has been determined that the formation of entrepreneurial culture may be a subject of individual classes that require providing conditions to realize creative opportunities for students, who showed an aptitude for research and creative work. In compliance with the principles of freedom and variability, a key tool to assimilate educational material by students is considered to be independent work.

A set of teaching methods proved to be the most effective and appropriate for the goal of the study, they are: methods of classroom work and practical training information (Information lecture, Lecture-presentation, Lecture-press conference), interactive learning (Round-table talks, Brainstorming, Working in small groups, Heuristical talks, Presentation and protection of the results of independent work), quasi-professional methods (Case method, Business games, Performing professional roles and functions in the workplace, SWOT-analysis), methods of consolidation of knowledge (Completion of educational tasks with regulated result), creative methods (Project method, Problem-solving training,

Fantasying method, Algorithmic analysis, Focal method objects, Creating an image of an ideal object), methods of ongoing monitoring and control (Oral face-to-face interview, Oral individual interview according to the plan, Testing knowledge on a specific topic, open answer questions) and distance learning methods are teaching methods for groups without feedback, methods of individual learning with feedback and methods that involve active interaction between all participants of the educational process.

The concept map of the subject area "Forms and methods formation of entrepreneurial culture" can be used to simplify the process of developing training syllabus programs of certain disciplines. In particular, it will allow constructing the educational process in a more advanced technological way by comparing forms and teaching methods.

Keywords: *entrepreneurial culture, forms of education, training methods, independent work, practical training, monitoring and control measures, interactive learning, quasi-professional methods, distance learning.*

Освітній процес здійснюється через систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування у неї певних компетентностей, тому для вичерпного опису освітнього процесу необхідно визначити форми та методи організації навчання. Найбільш поширеними формами організації навчання є навчальні заняття (лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття і консультації), виконання індивідуальних завдань, самостійна робота, практична підготовка та контрольні заходи. З огляду на динамічний розвиток спортивного бізнесу, зокрема появу підприємств, інститутів та пов'язаних з ними економічних відносин, що передбачають здійснення підприємницької діяльності у сфері надання фізкультурно-спортивних послуг, певний дослідницький інтерес становить виявлення й обрання форм і методів навчання, що сприятимуть формуванню підприємницької культури випускників бакалаврату спеціальності 017 Фізична культура і спорт.

Підприємницька культура, на наше переконання, є характеристикою певної особистості та складається з набутих нею протягом життя системи знань, цінностей, моральних й етичних норм, прийомів і методів здійснення господарської діяльності відповідно до чинних у суспільстві правових норм, традицій та стереотипів. Суттєвим недоліком чинної практики професійної освіти є відсутність сформованого досвіду успішних підприємницьких або навіть квазіпідприємницьких дій під час навчання та контекстного стажування студентів факультетів фізичного виховання.

Питанням обрання ефективних форм і методів організації навчального процесу присвячена велика кількість наукових публікацій вітчизняних та іноземних авторів. Так, А. Арістова, Х. Бахтіярова, С. Волобуєва та співавтори приділяють увагу розкриттю особливостей технологічного підходу до навчального процесу, порівняльному аналізу традиційної та інноваційної систем навчання, висвітленню особливостей, змісту, переваг і меж застосування інноваційних освітніх технологій [1]. Дослідження російських науковців Н. Віштака, С. Грицюка, І. Штирьової та спрямовано на аналіз компонентів дистанційного навчання та можливість його застосування у процесі додаткової професійної освіти [2]. Автор Є. Говоров розкриває методіку використання найбільш актуальних методів вирішення творчих завдань під час підготовки майбутніх учителів технологій [3]. Дослідники Ю. Новосьолова і А. Мартинова обґрунтовують необхідність упровадження інноваційних методів навчання, а також надають визначення «інтерактивним» і «активним» методам [4]. Однак це питання не втрачає своєї актуальності з огляду на різноманітність цілей і завдань освітнього процесу та

інноваційні перетворення в галузі освіти.

Розгляду проблем формування загальної професійної готовності майбутніх бакалаврів із фізичного виховання та спорту, тренерів-викладачів, учителів фізичного виховання приділяють увагу у своїх наукових пошуках Л. Сущенко (виділення більш вільного виявлення ініціативності та відповідальності, лідерських життєвих позицій та активності щодо власної кар'єри як перспективного напрямку модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту) [8], А. Сват'єв (авторська концепція підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності) [7]. Згаданим ученим, не дивлячись на суттєві успіхи в експериментальних дослідженнях своїх моделей та технологій професійної освіти, все ж значно бракує висвітлення проблематики формування підприємницького духу майбутніх модераторів спортивного та фізкультурного життя країни та світу.

Метою статті є виокремлення найбільш ефективних форм і методів організації навчання студентів бакалаврату спеціальності 017 Фізична культура і спорт з урахуванням необхідності формування підприємницької культури здобувачів вищої освіти.

Формами організації навчання є навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота, практична підготовка та контрольні заходи.

Лекції є ключовою формою організації навчання, оскільки передбачають чітке й системне викладення окремої наукової проблеми або теми. Мета лекції полягає в допомозі студентам оволодіти методами самостійної роботи з підручниками, посібниками, першоджерелами. Іншими словами, лекція слугує орієнтиром для подальшого сприйняття навчального матеріалу з обраної теми. За способом проведення лекції, що можуть бути використані у процесі формуванні підприємницької культури, можна зазначити: інформаційні, лекції-презентації, лекції-прес-конференції, кожна з яких має свої особливості викладення матеріалу.

Практичні заняття, передбачені освітньо-професійною програмою (ОПП), передбачають детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формування вміння їх практичного застосування через індивідуальне виконання студентами певних завдань [5, с. 35]. Виконання завдань, започатковане на практичних заняттях, може продовжуватися у форматі самостійної роботи.

Зміст семінарських занять полягає у колективному обговоренні заздалегідь визначених викладачем питань, презентацій, доповідей, рефератів, завдань, есе тощо. Ці заняття повинні бути спрямовані на поглиблення та систематизацію знань здобувачів освіти про підприємницьку діяльність у галузі фізичної культури і спорту, організацію та підвищення рівня автономності їх самостійної пізнавальної діяльності, формування оціночних суджень щодо процесів і явищ, пов'язаних із підприємництвом у галузі. Особливість цих занять полягає в тому, що студенти заздалегідь вибирають напрям роботи, а також форму представлення її результатів на семінарі (невелике повідомлення на 5–7 хв., доповідь, слайд-шоу тощо). Підготовка до семінару сприяє отриманню студентами навичок самостійної роботи з навчальною інформацією, що міститься в різних джерелах.

Ще одним видом навчальних занять, що може бути використаним у процесі формування підприємницької культури, є консультації протягом семестру, які викладачі проводять з метою надання відповідей на окремі теоретичні чи практичні

питання здобувачів освіти та для пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування. Консультації можуть бути як індивідуальними, так і колективними – тобто проводитися для всієї академічної групи.

Також формуванню підприємницької культури може бути підпорядковано проведення індивідуальних занять, які передбачають створення умов для реалізації творчих можливостей студентів, що виявили нахил до науково-дослідної роботи і творчої діяльності. Ці заняття проводять у поза навчальний час за окремим графіком, складеним кафедрою за поданням науково-педагогічних працівників з урахуванням потреб і можливостей конкретних студентів. На молодших курсах такі заняття спрямовують здебільшого на поглиблення вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, а на старших курсах – на безпосередню участь здобувачів освіти у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань.

З огляду на необхідність побудови освітнього процесу, спрямованого на формування підприємницької культури, у відповідності до принципів свободи та варіативності, ключовим засобом засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу виступає самостійна робота. Зміст такої роботи регламентують робоча навчальна програма дисципліни та методичні рекомендації науково-педагогічного працівника, який визначає її обсяг, узгоджує з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, аналізує результати.

Також до процесу формування підприємницької культури необхідно залучити практичну підготовку студентів, метою якої є оволодіння навичками, уміннями та способами організації майбутньої професійної діяльності. Виробнича практика може проводитися з відривом від навчання безпосередньо в організаціях фізкультурно-спортивного бізнесу. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практики забезпечують відповідні кафедри ЗВО.

Останньою формою організації навчання, спрямованою на формування підприємницької культури, виступають контрольні заходи, зокрема, особлива увага приділяється поточному контролю, який здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять і має за мету перевірку рівня знань студентів з певних розділів (тем) навчальної програми, і також виконання конкретних завдань.

Для досягнення успіху в процесі формування підприємницької культури поряд з формами організації навчання необхідно обрати найбільш доцільні та ефективні методи проведення навчальних занять, практичної підготовки та поточного контролю. Під методом навчання розуміємо спосіб професійної взаємодії науково-педагогічного працівника із студентом, спрямований на вирішення завдань освіти [2].

Першою групою методів виступають методи інформування, що насамперед асоціюються із лекційними заняттями. У контексті формування підприємницької культури майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту методи інформування спрямовані на формування у здобувачів освіти уявлення про ідеальні фізкультурно-спортивні продукти; потреби цільових споживачів; уявлень про управлінський цикл.

При цьому найбільш поширеними методами виступають звичайні інформаційні лекції, на яких викладач послідовно подає матеріал, аргументуючи висунуті тези прикладами з професійної діяльності, а також результатами наукових досліджень. Основним способом подання матеріалу виступає лінійне викладення, яке забезпечує

логічність, послідовність, аргументованість, що сприяє цілісному сприйняттю матеріалу. Лекції, як правило, супроводжують окремими питанням до аудиторії, які вимагають коротких і швидких відповідей. Також на лекціях можуть бути використані засоби експрес-опитування, які сприяють створенню психологічної атмосфери колективного роздуму і готовності уважно слухати міркування викладача.

Проведення лекції-презентації передбачає паралельне викладення інформації в усній та аудіовізуальній формах. Читання такої лекції зводиться до коментування викладачем підготовлених аудіовізуальних матеріалів, що забезпечують систематизацію теоретичної інформації. Цей метод навчання передбачає використання мультимедійного обладнання.

Проведення лекції-прес-конференції сприяє виявленню «слабких місць» у знаннях здобувачів освіти, визначенню їхніх інтересів, а також активізації пізнавальної діяльності. Зазначений метод передбачає, що, після оголошення теми, викладач звертається з пропозицією до здобувачів освіти ставити запитання у письмовій формі за визначеною темою. Студенти формулюють запитання, відповіді на які їх цікавлять найбільше, після чого передають їх викладачу, який, узагальнивши ці питання, починає лекцію [6, с. 100]. Наприкінці лекції викладач може підвести підсумок у формі аналізу інтересів, ерудиції, креативності, а також почуття гумору студентів.

Друга група – методи інтерактивного (комунікативного) навчання, спрямовані, головним чином, на організацію й розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, а також до спільного вирішення значущих для кожного учасника завдань. Методи інтерактивного (комунікативного) навчання співвідносяться з груповими формами занять: семінарами, обговоренням підсумків виконання завдань на практичних заняттях, а також із консультаціями. Зокрема, серед цих методів можна виокремити: круглий стіл у формі дискусії; мозковий штурм; евристичну бесіду; презентацію і захист результатів самостійної роботи.

Наступна група методів, що можуть бути використані у процесі формування підприємницької культури, – це квазіпрофесійні методи, спрямовані на інтеріоризацію студентами змісту, традицій, прикладів ефективної підприємницької діяльності у процесі залучення до підприємницьких та квазіпідприємницьких практик. До квазіпрофесійних методів організації навчання можна віднести: метод Case-study, ділові ігри, виконання професійних ролей та функцій на робочому місці та SWOT-аналіз.

Наступною групою аудиторних методів навчання, що можуть бути використані при формуванні підприємницької культури, є методи закріплення знань, а саме метод «Виконання навчальних завдань з регламентованим результатом», сутність якого полягає у здійсненні певних заздалегідь алгоритмізованих дій, що ведуть до визначеного запрограмованого результату. Наприклад, це може бути обрахунок заздалегідь підготовлених даних з картки з наступним аналізом результатів та їх інтерпретацією або розрахунок ціни на фізкультурно-спортивну послугу з використанням альтернативних підходів до ціноутворення тощо. Цей метод пов'язаний з практичними заняттями, метою яких визначено навчання студентів достатньо складним діям, необхідним для майбутньої підприємницької діяльності.

Наступну групу утворюють творчі, проблемно-пошукові методи, спрямовані на навчання студентів розв'язанню постійних суперечностей між збутом спортивно-

оздоровчого продукту та попитом на нього за допомогою різноманітних інновацій. Перший – метод проєктів (творчих завдань) – це спосіб навчання, у якому студенти здобувають знання в процесі планування і виконання конкретних задач, пов'язаних із підприємницькою діяльністю. Наступний метод, який віднесено нами до творчих, – це метод проблемного навчання, сутність якого полягає у теоретичному пошуку шляхів розв'язання складних абстрактних або професійно-прикладних проблем. При цьому роль викладача зводиться до спостереження і підтримки пізнавальної діяльності студента.

Ще одним творчим методом є метод фантазування – спосіб спільної діяльності викладача та студентів, результатом якого є конкретизація образу неіснуючого об'єкта, який вирішує ту чи іншу проблему. При цьому деякі елементи конструкції цього об'єкта можуть залишатися неопрацьованими. Головною умовою методу фантазування є відсутність будь-яких обмежень, правил, постулатів, вихід за межі логічного та критичного мислення [3].

Сутність методу зразків (алгоритмічного аналізу) полягає у послідовному виконанні дій щодо виявлення, уточнення й усунення різноманітних фізичних, технічних або логічних суперечностей. Реалізація цього методу передбачає надання допомоги студентам щодо пошуку в різноманітних публікаціях зразків ідеальних спортивних продуктів та пропонування порівняти знайдені зразки з відомими або доступними продуктами фізкультурно-спортивної галузі [3]. На основі порівняння необхідно виявити технологічні суперечності між знайденими ідеальними зразками та реальними об'єктами, що є підґрунтям для розроблення послідовності (алгоритму) дій щодо їх усунення.

Сутність методу фокальних об'єктів полягає у тому, що до уваги групи пропонується деякий об'єкт і на нього переносяться ознаки випадково обраних об'єктів, унаслідок чого отримують незвичні поєднання, які дають змогу подолати психологічну інерцію і створити дещо нове. Цей метод є доречним, коли треба модернізувати, удосконалити вже наявний продукт або подати нову ідею, певний напрям у розвитку підприємницької думки [3].

Остання група методів аудиторної роботи та практичної підготовки – це методи експрес-контролю знань і умінь студентів, а також результативності процесу формування підприємницької культури на всіх етапах освітнього процесу. Перший з них – усне опитування, від якого, як правило, очікують не тільки репродукцію знань, а й опису студентом певних процесів, аналізу подій, явищ, свого ставлення до них. При цьому викладач повинен ретельно підготувати запитання таким чином, щоб на них можна було дати лаконічну відповідь. Вони також мають бути логічно взаємопов'язаними, охоплювати всю тему, бути спрямовані не на репродукцію знань, а на їх розуміння, носити пошуковий характер.

Іншим способом поточного контролю може бути усне індивідуальне опитування за складеним планом – брифінг. Таке опитування передбачає ґрунтовну, зв'язну відповідь студента на запитання, що відноситься до навчального матеріалу. Зокрема, викладач пропонує студентам групи скласти короткий план майбутньої відповіді. Далі група ставить одному із студентів запитання відповідно до свого плану. Після відповіді, група аналізує, наскільки повною вона була, вказують, що було упущено або викладено неточно. Вважаємо, що таке опитування слугує важливим засобом розвитку мовлення,

пам'яті студентів, а також їх підприємницького мислення.

Ще одним методом експрес-контролю засвоєння студентами змісту освіти є тестування знань з конкретної теми з наступним аналізом його результатів. Цей метод дає змогу викладачу дізнатися про ступінь засвоєння студентами матеріалу, а також можливість здобувачу освіти рефлексивно проаналізувати свої знання та рівень сформованості компетентностей. Також можуть використовуватись контрольні питання з відкритою письмовою відповіддю на практичних заняттях, що передбачає як паперову форму тестів, так і використання можливостей платформи Moodle.

Описані вище методи належать до аудиторної роботи та практичної підготовки. Утім реалії сучасного освітнього процесу диктують необхідність взаємодії студентів і викладачів, не зважаючи на час і відстань. Це особливо важливо у зв'язку з обмеженнями, які вводять жорстко заданий навчальний розклад, велика кількість студентів-спортсменів і навіть брак у деяких студентів упевненості у собі. Тому поряд із методами аудиторної та практичної підготовки широкого застосування отримують методи дистанційного навчання.

Перша група таких методів – методи групового викладання без зворотного зв'язку, спрямовані насамперед на транслявання викладачами навчальної інформації. Так, онлайн-лекції викладачі можуть використовувати на додаток до звичайних лекцій, а також для онлайн-трансляції для студентів, які з різних причин не мали змоги бути присутніми на занятті. Ці лекції залишаються у запису і згодом стають доступними на особистих сайтах викладачів або на платформі Moodle.

Наступним методом групового викладання без зворотного зв'язку є використання модулю «База даних» Moodle, за допомогою якого викладачі створюють та підтримують колекції веб-посилань, книг, наукових публікацій з обраної дисципліни. Використання модулю «Книга» Moodle дозволяє створювати багатосторінкові ресурси у книжковому форматі з глав і підрозділів. Цей модуль здебільшого використовується як засіб узагальнення і представлення теоретичного матеріалу. Завдяки використанню цього модулю у будь-який час з будь-якого місця здобувачі освіти мають доступ до лекційного матеріалу обраних дисциплін.

Також у ролі засобу для організації інформаційного простору дисциплін широко використовується модуль «Посилання» Moodle, який дозволяє переправити користувача курсу на будь-який ресурс, що знаходиться у вільному доступі в інтернеті (документи, зображення, мультимедіа тощо). Використання цього модулю дало змогу кожному викладачу створити індивідуалізований, неповторний освітній простір своєї дисципліни.

Для методів індивідуалізованого навчання із зворотним зв'язком характерні взаємовідносини одного здобувача освіти з одним викладачем (навчання «один на один»). Першим таким методом є використання модулю «Вибір» Moodle, який дозволяє викладачу поставити студенту одиночне запитання і запропонувати широкий вибір можливих відповідей. Цей метод може використовуватись як засіб швидкого опитування для стимулювання осмислення теми та для полегшення обрання студентом подальшої освітньої траєкторії.

Першорядне місце серед використаних методів дистанційного навчання посідає тестування, організоване з використанням модулю «Тест» Moodle, який

надає викладачу можливість розробляти тестові питання різних типів: множинного вибору, на відповідність, коротку відповідь тощо. Зокрема, він широко використовувався в іспитах з курсу; як мінітест в окремих завданнях або в кінці теми; для отримання зворотного зв'язку з метою оцінки ефективності навчання; для самоконтролю студентів тощо.

Також серед методів індивідуального навчання із зворотним зв'язком чільне місце посідає виконання студентами дистанційних завдань із використанням модулю «Завдання» Moodle. Цей модуль дозволяє викладачам видавати завдання, збирати роботи, оцінювати їх та доводити до відома студентів відгуки на ці роботи.

Третя група методів дистанційного навчання передбачає активну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Роль викладача при цьому зводиться до постановки навчального завдання здобувачам освіти, а також створення й підтримки сприятливого середовища для спілкування і співробітництва.

Першим методом у цій групі є створення глосаріїв на основі самостійного пошуку інформації з її обробкою та узагальненням завдяки використанню модулю «Глосарій» Moodle. Також серед зазначених методів є створення проблемно-орієнтованих груп у соціальних мережах. Такі групи, як правило, створюють з метою виконання організаційних функцій. Утім через ці групи студенти часто координують навчальну діяльність із засвоєння змісту навчальних дисциплін.

Більшу спрямованість на освітній процес має використання модулів «Форум» та «Чат» Moodle, які передбачені на сторінці кожної навчальної дисципліни. Модуль «Форум» дозволяє учасникам здійснювати асинхронні дискусії, тобто дискусії, які відбуваються протягом тривалого часу. Використання модулів «Чат» і «Форум» сприяє формуванню соціальних навичок підприємця через спілкування студентів між собою та з викладачем, яке часто носить проблемний або конкурентний характер.

Використання модулю «Вікі» надає студентам можливість створювати контент за окремими змістовними модулями дисциплін, спрямованими на формування підприємницької культури. Також для організації сумісної роботи може використовуватися модуль «Семінар», що дозволяє аналізувати роботи студентів з виставленням колегіальної оцінки.

Зазначені вище форми й методи організації навчання наведено у формі концепт-карти на рис. 1.

Також важливим методом активної взаємодії між учасниками освітнього процесу є проведення ZOOM-конференцій із стейкхолдерами. Цей спосіб комунікації дозволяє не тільки бачити й чути один одного, але й проводити спільне обговорення найбільш актуальних питань працевлаштування, підприємницьких ризиків, кар'єрних перспектив у галузі тощо.

На завершення вважаємо за необхідне додати, що дистанційне навчання ні в якому разі не може повністю замінити очне спілкування викладача зі студентами. Утім виконання викладачем притаманних йому функцій експерта, організатора спільної діяльності, наставника, консультанта, творця сприятливих організаційних та психолого-педагогічних умов для здобувачів вищої освіти з використанням технологій дистанційного навчання, на нашу думку, стає дедалі більш затребуваним.

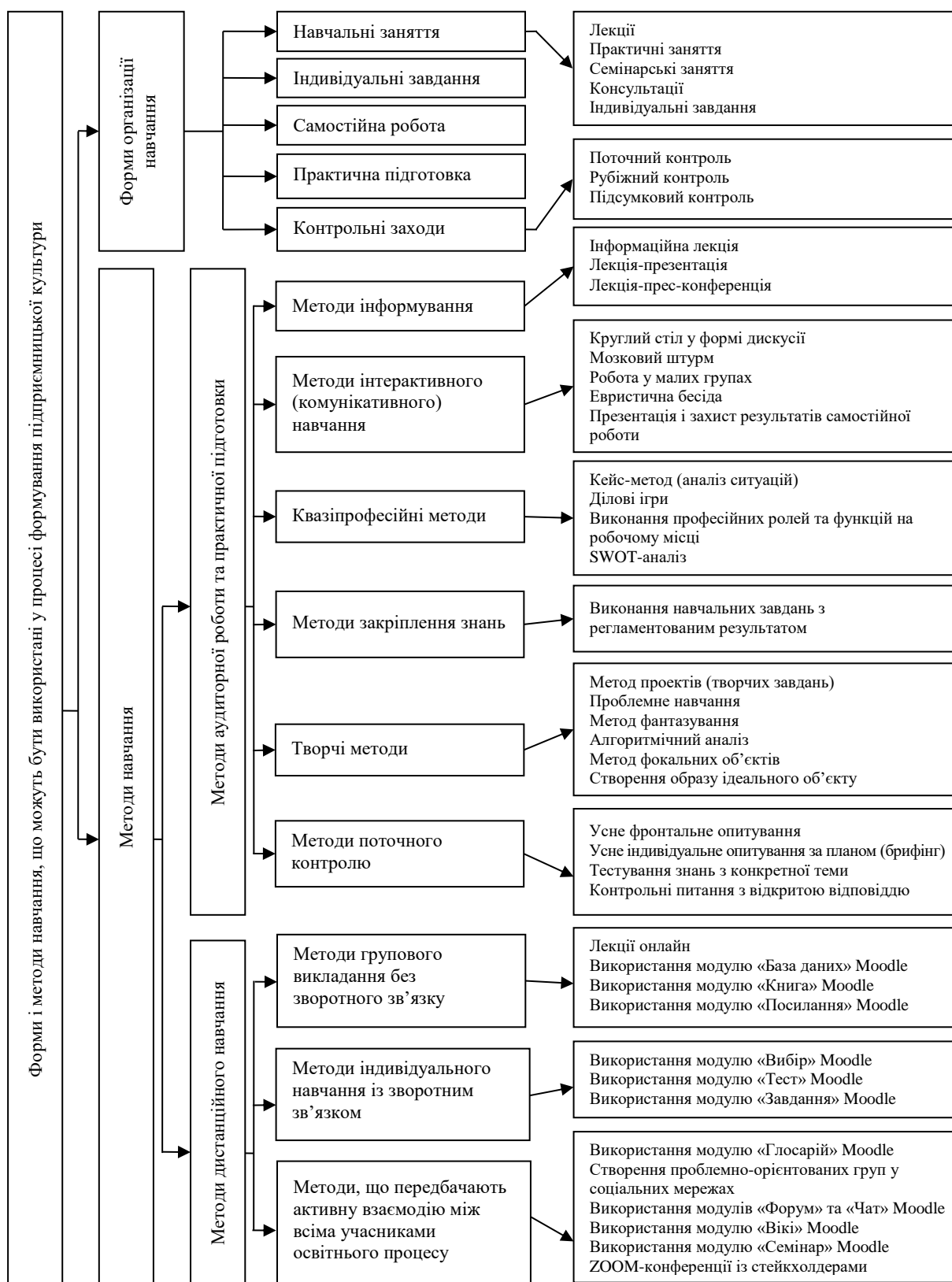

Рис. 1. Форми і методи формування підприємницької культури

Серед форм організації навчання виокремлено: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійну роботу, практичну підготовку та контрольні заходи. Визначено, що формуванню підприємницької культури може бути підпорядковано проведення індивідуальних занять, що передбачають створення умов для реалізації творчих можливостей студентів, які виявили нахил до науково-дослідної роботи і творчої діяльності. У відповідності до принципів свободи та варіативності, ключовим засобом засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу визначено самостійну роботу.

У ролі найбільш ефективних та доцільних методів навчання визначено: методи аудиторної роботи та практичної підготовки – інформування (інформаційна лекція, лекція-презентація, лекція-прес-конференція), інтерактивного навчання (круглий стіл у формі дискусії, мозковий штурм, робота у малих групах, евристична бесіда, презентація і захист результатів самостійної роботи), квазіпрофесійні методи (кейс-метод, ділові ігри, виконання професійних ролей та функцій на робочому місці, SWOT-аналіз), методи закріплення знань (виконання навчальних завдань з регламентованим результатом), творчі методи (метод проєктів, проблемне навчання, метод фантазування, алгоритмічний аналіз, метод фокальних об'єктів, створення образу ідеального об'єкту), методи поточного контролю (усне фронтальне опитування, усне індивідуальне опитування за планом, тестування знань з конкретної теми, контрольні питання з відкритою відповіддю) та методи дистанційного навчання – методи групового викладання без зворотного зв'язку, методи індивідуального навчання із зворотним зв'язком та методи, що передбачають активну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу.

Наведена у статті концепт-карта предметної області «Форми і методи формування підприємницької культури» може використовуватись для спрощення процесу розроблення навчальних робочих програм певних дисциплін. Зокрема, дозволить більш технологічно здійснювати конструювання освітнього процесу шляхом зіставлення форм та методів навчання.

Перспективами подальших розвідок у зазначеному напрямі може бути розроблення навчально-методичних матеріалів для засвоєння студентами бакалаврату спеціальності 017 Фізична культура і спорт змісту освітньо-професійної програми, спрямованої на формування підприємницької культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційні технології навчання: навч. посіб. для студ. вищих технічних навчальних закладів / кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х. Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
2. Виштак Н. М., Штырова И. А., Грицюк С. Н. Методы и формы дистанционного обучения в дополнительном профессиональном образовании. *Современные наукоемкие технологии*. 2016. № 6–1. С. 107–110. URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=35988>
3. Говоров С. М. Аналіз сучасних методів вирішення творчих задач на заняттях з технічної творчості учнів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_9
4. Новоселова Ю. А., Мартынова А. Ю. Методы обучения в ВУЗЕ. *Молодежь и наука*. 2016. № 5. С. 42–47.
5. Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018. 124 с.

6. Реутова В. В. Розвиток інформаційної культури вчителів основ економіки в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2013. 226 с.
7. Сват'єв А. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 459 с.
8. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 45 с.

REFERENCES

1. Innovaciini tekhnolohii navchannia (2017). kol. avtoriv; Bakhtiarova Kh. Sh., Aristova A. V., Volobuieva S. V. (Ed.). Kyiv: NTU [in Ukrainian].
2. Vishtak, N. M., Shtyrova, I. A., Grycyuk, S. N. (2016). Metody i formy distantsionnogo obucheniya v dopolnitelnom professionalnom obrazovanii [Methods and forms of distance learning in additional professional education]. *Sovremennyye naukoemye tekhnologii*, 6-1, 107-110. URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=35988> [in Russian].
3. Hovorov, Ye. M. (2013). Analiz suchasnykh metodiv vyrishennia tvorchykh zadach na zaniattiakh z tekhnichnoi tvorchosti uchniv [Analysis of modern methods of solving creative problems in classes on technical creativity of students]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky, Issue 108.2*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_9 [in Ukrainian].
4. Novoselova, Yu. A., Martynova, A. Yu. (2016). Metody obucheniya v VUZE [Teaching methods at the university]. *Molodezh i nauka*, 5, 42-47 [in Russian].
5. Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu u Kyivskomu natsionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka (2018). [Regulations on the organization of the educational process at the Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
6. Rieutova, V. V. (2013). Rozvytok informatsiinoi kultury vchyteliv osnov ekonomiky v systemi pislidyplomnoi osvity. *Candidate's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
7. Svatiev, A. V. (2013). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnoho trenera-vykladacha do profesiinoi diialnosti. *Doctor's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
8. Sushchenko, L. P. (2003). Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu u vishchykh navchalnykh zakladakh. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].